

батьками та дітьми: автореф. дис.... канд.юрид. наук: 12.00.03. - О., 2008.

10. Беспалов Ю. Разбирательство дел об установлении отцовства / Ю. Беспалов // Российская юстиция. - 2000. - № 6.

11. Ганкевич-Журавльова О.М. Про осіб, які мають право пред'явлення позову про визнання батьківства / О.М. Ганкевич-Журавльова // Актуальні проблеми держави і права. Вип. 66 - Одеса: "Юридична література", 2012.

12. Волкова Н.В. Щодо визначення позивача та відповідача у справах про визнання батьківства в судовому порядку / Н.В. Волкова // Актуальні проблеми цивільного права та процесу: матеріали науково-практичної інтернет-конференції ім. Ю.С. Червоного. - Одеса: Фенікс, 2014.

13. Цепкова Т.М. Проблемы защиты прав и интере-

сов детей в делах, возникающих из семейных правоотношений / Т.М. Цепкова // Актуальные проблемы процессуальной цивилистической науки: материалы научно-практической конференции, посвященной 80-летию профессора М.А. Вилкут. - Саратов: Изд-во ГОУ ВПО "Саратовская академия права", 2003.

14. Гузь Л.Є. Захист прав та інтересів дітей (правовий аспект). - Х.: Фактор, 2011.

15. Красицька Л. Визнання батьківства за рішенням суду / Л. Красицька // Юридична Україна. - 2008. - №6.

Волкова Н.В.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри цивільного процесу Національного університету "Одеська юридична академія"

Надійшла до редакції: 19.11.2013

УДК 342.9

СПІВВІДНОШЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ З ІНШИМИ ОБ'ЄКТАМИ ПРАВОВІДНОСИН

Герасименко О. В.

Статтю присвячено дослідженню інформаційної сфери та її співвідношення з іншими об'єктами правовідносин і правової охорони.

Ключові слова: інформація, таємниця, безготівкові гроші, службова таємниця, юридична пластичність, цивільно-правові режими інформації, інформації немайнового характеру, інформації майнового характеру.

Статья посвящена исследованию информационной сферы и ее соотношению с другими объектами правоотношений и правовой охраны.

Ключевые слова: информация, тайна, безналичные деньги, служебная тайна, юридическая пластичность, гражданско-правовые режимы информации, информации немущественного характера, информации имущественного характера.

The article is devoted to the information sphere and its relationship to other objects of legal relations and legal protection.

Keywords: information, mystery, non-cash money, official secrecy, legal plasticity, civil-legal regimes information non-property nature, the information of a proprietary nature.

У рамках дослідження правових відносин в інформаційній сфері найважливіше значення має питання про її співвідношення з іншими об'єктами правовідносин і правової охорони.

Результати аналізу наукової літератури з проблем правового регулювання відносин в інформаційній сфері досліджуються в працях таких вітчизняних учених, як І.Л. Бачило, А.Б. Венгеров, В.Н. Монахов, В.П. Мозоліні А.П. Сергєєв, Т.Л. Левшина, Д. Ломакін, С. Тарганів, Г. Отнюкова та інші.

Основною метою статті є дослідження інформаційної сфери та її співвідношення з іншими об'єктами правовідносин і правової охорони.

Самостійність інформації щодо інших, традиційних, об'єктів цивільних прав підкреслюється в літературі. Так, наприклад, М.І. Брагинський, коментуючи ЦК, зазначає, що, окрім речей, робіт і послуг, законодавець називає

© О.В. Герасименко, 2014

ще три самостійні види об'єктів:

- 1) інформацію;
- 2) результати інтелектуальної діяльності (також виняткові права на них);
- 3) нематеріальні блага.

Самостійний характер інформації підкреслюють І.Л. Бачило, В.П. Мозоліні А.П. Сергєєв, аналогічну позицію займають Т.Л. Левшина, Д. Ломакін, С. Тарганів. Г. Отнюкова зазначає: "ЦК розглядає інформацію як самостійний об'єкт правовідносин, що не відноситься до власності. Природно, інформації немає й не може бути серед речей, класифікація яких була подана в ЦК, а також цінних паперів".

На нашу думку, варто приєднатися до точки зору цих авторів. Як аргумент, за визнання інформації в якості самостійного об'єкта можна привести юридично-технічний аргумент. Виходячи з граматичного тлумачення ЦК, варто зробити висновок про те, що в ній передбачено п'ять самостійних видів об'єктів цивільних прав, включаючи інформацію. Окрім цього, в якості аргументу варто привести Закон України "Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні" від 12.07.2001 № 2658-III, де інформація віднесена до об'єктів оцінки разом з речами, майновими правами, роботами, послугами та іншими об'єктами цивільних прав. Подібну позицію ми вважаємо обґрунтованою.

Варто сказати, що незалежно від доктринального визнання або невизнання інформації об'єктом громадських прав, інформація вже сьогодні грає в цивільному праві помітну роль. У Цивільному кодексі згадується цілий ряд видів інформації: інформація; комерційна і службова таємниця; особиста і сімейна таємниця, що визнаються нематеріальним благом; комерційна інформація.

Дуже важливо встановити взаємне співвідношення між цими та іншими видами інформації, оскільки систематизація цих явищ (важлива частина комплексного вивчення правової охорони інформації).

Виходячи з граматичного тлумачення ЦК, варто визнати, що законодавець виділив інформацію в якості самостійного об'єкта цивільних прав разом з такими традиційними об'єктами, як речі, результати інтелектуальної власності (зокрема права на них), нематеріальні блага,

не зводячи інформацію до якого-небудь різновиду одного з них. Проте законодавець, згадавши в ЦК інформацію, надалі навіть у найзагальніших рисах не характеризує її, як це зроблено стосовно інтелектуальної власності. З цієї причини залишається відкритим питання: яким чином розкривати зміст ЦК стосовно інформації і чи існує який-небудь ще об'єкт, крім комерційної таємниці? Наприклад, В.П. Мозолін, зазначаючи змістовний бік поняття "інформація", що означає відповідний об'єкт цивільно-правових відносин, посилається на ЦК.

На наш погляд, навряд чи можна погодитися з віднесенням до інформації лише комерційної й службової таємниці, жорстко зіставивши статті ЦК, які нібито повністю розкривають весь обсяг явищ, що охоплюються поняттям "інформація" як об'єкт цивільних прав. Цим невиправдано звужується обсяг поняття "інформація" лише до комерційної таємниці.

Якби законодавець мав на увазі виключно комерційну таємницю, то він міг би прямо це зафіксувати, але законодавець зробив інакше. Тому, керуючись формальною логікою, необхідно визнати, що в ЦК вказується лише один з видів інформації, що захищається цивільним правом. Отже, можуть бути й інші види інформації - об'єкта цивільних прав.

Дійсно, інформація в цивільному праві набагато різноманітніше й виступає не лише у формі комерційної таємниці. Наприклад, особливим (невідчужуваним нематеріальним благом) об'єктом цивільних прав є інформація, яка становить особисту або сімейну таємницю.

Правозастосовна діяльність ґрунтується на порівнянні конкретних життєвих обставин, реальної поведінки людей з тією моделлю поведінки, яка закладена в правовій нормі. Юридична кваліфікація поведінки людей, конкретних життєвих обставин полягає саме в накладенні на них абстрактної моделі правової норми, з тим, щоб прийняти відповідне рішення: вирішити правову суперечку, притягнути до відповідальності [4].

Найважливішим елементом правозастосовної діяльності, і передусім в цивільному, арбітражному, карному судочинстві, є докази. У свою чергу, само доведення, як його визначає О.Р. Белкін, "є процесом встановлення істини в судочинстві, її пізнання, обґрунтування уявлень щодо його змісту. Його сутність полягає в збиранні, дослідженні, оцінці й використанні доказів" [3].

Для цілей нашого дослідження має значення підкреслити, що сутність доведення полягає в роботі з інформацією, доведення є різновидом соціальних інформаційних процесів.

Оскільки правова кваліфікація суспільних відносин, тих або інших обставин є розумовим процесом співвідношення фрагмента дійсності з ідеальною моделлю, закріпленою в нормі права, то й докази не можуть бути матеріальними явищами, оскільки свідомість не може оперувати речами, діями людей, а лише образами, інформацією про них.

Отже, закономірне розрізнення власне доказу (інформації), явища нематеріального, і джерела доказів, яким цілком можуть бути і є матеріальні явища (речі). На цій підставі в літературі традиційно розрізняються самі докази (інформація про факти) і джерела доказів, інакше кажучи, засоби доведення.

Джерела доказів у цивільній справі можуть бути охарактеризовані через акцент на те, що ці фактичні дані встановлюються такими засобами: поясненнями сторін і третіх осіб; свідченнями свідків; письмовими доказами;

речовими доказами і висновками експертів.

Правовідносини, що формуються в процесі доведення, зрозуміло, можна характеризувати як правовідносини в інформаційній сфері, оскільки, з природно-наукової точки зору, об'єктом цих відносин є інформація.

Докази є інформацією лише з природно-наукової точки зору, тоді як правовий режим не дозволяє їх характеризувати як інформацію в юридичному аспекті. Законодавець підкреслив особливу соціальну важливість і функції, що виконуються доказами, у правовій характеристиці (правовому режимі) цього різновиду інформації. Докази - самостійний об'єкт правовідносин, правовий режим доказів відмінний від правового режиму інформації.

Характеризуючи співвідношення правових режимів інформації з іншими видами об'єктів правовідносин, варто звернути увагу на наступний аспект, який демонструється на прикладі висловлювання Д. Потяркіна, який зазначає, що "безготівкові гроші - свого роду інформація, точніше, облікова інформація. Значимо при цьому, що інформація також є об'єктом цивільних прав". З другою частиною твердження погодитися, на наш погляд, не можна. Дійсно, взагалі інформація є об'єктом цивільних прав. Але особливість інформації полягає в тому, що далеко не завжди й далеко не кожна інформація виступає в правовому режимі інформації.

Існує об'єктивна взаємозалежність природних властивостей явища, що може виступати об'єктом правової охорони і його правової характеристики (режиму). При цьому варто мати на увазі, що в ряді випадків внутрішні властивості явища припускають певну свободу у виборі правового режиму цього явища.

Але саме в цих рамках якраз і існує нетотожність встановленого законодавцем юридичного співвідношення явищ (точніше, їх правових режимів) з природним, буденним сприйняттям системи цих же явищ. Керуючись рядом причин, законодавець наділяє те або інше явище дійсності, що може служити об'єктом правових відносин абсолютно певним правовим режимом. Законодавець виділяє певні ознаки, вважаючи їх для цього об'єкта істотними (з точки зору правової дійсності), такими, що визначають його в якості самостійного об'єкта: зокрема, для речей, об'єктів речових прав, це одні ознаки, для об'єктів авторських прав - інші, для масової інформації - треті, для комерційної таємниці - четверті тощо. Юридична відмінність об'єктів, з позиції буденної свідомості, що абсолютно не розрізняються і є одним об'єктом - інформацією, є наочним проявом такої фундаментальної ознаки права (як сукупності норм), як формальна визначеність права.

Ця властивість є істотною для права в об'єктивному сенсі, як системи норм, вирізняючи право від такого регулятора суспільних відносин, як мораль.

Справедливість викладених теоретичних викладень про об'єкт правовідносин підтверджується і яскраво ілюструється на прикладі інформації. Коло тих видів інформації, яким властивий правовий режим інформації, істотно менше, ніж все різноманіття видів інформації, тією або іншою мірою тих, що є об'єктами правового регулювання. Інформаційна, з філософської, природно-наукової точки зору, сутність ряду об'єктів (явищ) нетотожна їх правовому режиму, який не є правовим режимом інформації. У цих випадках інформація в рамках юридичної дійсності опосередкована правовим режимом інших (ніж інформація) об'єктів.

Аналогію цьому правовому феномену можна знайти

в радіотехніці. Так, наприклад, використовуючи амплітудну модуляцію, можливо передавати на великій відстані безпосередньо сприймані людським слухом мову, музику - тобто корисний сигнал, що має частоту коливань в діапазоні близько 20-20 000 Гц (тобто 20-20 000 коливань на секунду), за допомогою інших коливань - електромагнітних хвиль з частотою коливань, що перевищує частоту корисного сигналу в тисячу й більше разів, які людина безпосередньо вже сприймати не може. Наприклад, радіостанція, працююча на частоті 1,27 МГц, тобто 1 270 000 коливань на секунду, транслює музику. Радіоприймач перетворює нечутні людиною електромагнітні коливання в акустичні коливання, відчутні людиною. Частота коливань, що є носієм, має допоміжну роль, вона потрібна лише для того, щоб донести до слухача іншу частоту - частоту коливань корисного сигналу (музику, мову).

Використовуючи цю аналогію, можна сказати, що інформація виступає частотою, що свого роду є носієм, для деяких об'єктів правовідносин. Інформація - це частота, що свого роду є носієм, а безготівкові гроші й бездокументні цінні папери - "корисний сигнал". У таких випадках інформація - це всього лише посередник між явищами юридичної дійсності й зовнішнім світом, що сприймається людиною за допомогою почуттів. Тому як така ця інформація не має майнової цінності й не є об'єктом цивільних прав, оскільки значення має лише те явище, яке інформація виражає, у даному випадку - це грошові кошти та бездокументні цінні папери.

Отже, можна сказати, що інформація, залишаючись одним і тим же явищем, здатна нести в собі, юридично виражати різні цивільні цінності.

З правової точки зору, це стає можливим завдяки наділенню інформації різними правовими режимами. Тобто інформації властива свого роду "юридична пластичність", тобто підвищена, порівняно з іншими явищами (наприклад, з речами), здатність сприймати абсолютно різні правові режими. Одна й та ж, з точки зору природних наук або буденного сприйняття явища, інформація - з позиції закону може бути різними об'єктами, як:

- а) власне інформація: таємниця, масова інформація;
- б) невідчужувані нематеріальні блага;
- в) безготівкові гроші;
- г) бездокументні цінні папери;
- д) докази в юридичному процесі.

Отже, розглядаючи інформацію в юридичному аспекті, варто назвати дві групи правових режимів інформації:

1) правові режими власне інформації (наприклад, масова інформація, включаючи рекламу; персональні дані, таємниця). У цих випадках правове й природно-наукове сприйняття інформації співпадають, оскільки законодавець вважає такі види інформації інформацією в правовому сенсі, особливим об'єктом правовідносин;

2) правові режими, що виражають інші, ніж інформація, об'єкти правовідносин. У цих випадках така інформація не є інформацією - об'єктом правовідносин. Для законодавця має значення не сама інформація, а лише той об'єкт, виразом якого вона є (наприклад, безготівкові гроші). У цих випадках не існує паралельно двох об'єктів правовідносин - інформації й того об'єкта, який вона означає. В юридичній дійсності має місце лише один об'єкт - те, що позначається інформацією, скажімо, безготівкові гроші. Інформації як самостійного об'єкта правовідносин у цьому разі не існує.

Тому варто розрізнити інформацію, яка у своїй власній якості може виступати особливою характеристикою

об'єкта правової охорони (об'єкта правовідносин) і інформацію, яка виконує лише допоміжну, передавальну роль для інших, ніж інформація об'єктів правовідносин.

Викладене дає основу ще раз підкреслити неприпустимість ототожнення економічних або інших соціальних функцій явища (об'єкта) з його правовим режимом, юридичною суттю суб'єктивного права на це явище.

Досліджуючи інформацію як об'єкт правовідносин, варто звернути увагу на притаманну інформації ознаку майнового характеру. На нашу думку, у літературі цей аспект не висвітлений належним чином. Розглядаючи правовий режим інформації, як правило, акцент робиться на товарному (майновому) характері інформації, а нерідко інформації приписується суто майновий характер.

Зокрема, В.О. Дозорцев зазначає: "Зовсім нещодавно всі види відомостей набули товарного характеру, їх ринковий обіг став загальним. Це й стало передумовою створення цивільно-правового регулювання інформаційних відносин". Порівнюючи інформацію й об'єкти інтелектуальної власності, Є.В. Кирдяшова заявляє, що "інформація й об'єкти інтелектуальної власності є об'єктами товарних відносин, оскільки здатні задовольняти певні інтереси людини й суспільства та приносити прибуток" [5].

На наш погляд, це невірне посилання. Ґрунтуючись на дуже спірному ототожненні інтересів людини й суспільства з отриманням прибутку, Є.В. Кирдяшова вважає, що інтереси людини й суспільства знаходяться лише у сфері товарно-грошових відносин і підприємництва. Проте законодавець переслідує зворотнє, не обмежуючи предмет цивільного права лише колом майнових відносин.

Майновий, товарний характер якого-небудь об'єкта спочатку припускає грошову оцінку об'єкта, можливість і природну передпризначеність для товарно-грошового обміну. Проте далеко не кожна інформація може й повинна приносити прибуток. Далеко не будь-яка інформація може бути об'єктом саме товарних відносин, мати грошовий еквівалент.

Більше того, деякі спроби надати товарний характер певній інформації законодавець спеціально поставив під кримінально-правову заборону. Зокрема, Карний кодекс передбачає карну відповідальність за видачу державної таємниці іноземній державі, іноземній організації або їх представникам у проведенні ворожої діяльності на шкоду зовнішній безпеці України.

Отже, навіть розглядаючи цивільно-правові режими інформації, варто вказати на їх різноманітність:

- 1) деякі з них мають майновий характер, наприклад, комерційна таємниця;
- 2) іншим режимам інформації, навпаки, властивий:
 - а) немайновий, пов'язаний з майновим, характер (інформація в акціонерних правовідносинах);
 - б) немайновий, не пов'язаний з майновим, характер (відомості про факт усиновлення, що становлять особисту таємницю).

Якщо ж вийти за межі цивільного права й звернутися до дослідження публічно-правових режимів інформації, то проведення тотожності між інформацією й майновим об'єктом тим більше виявиться неспроможним. Так, інформація, яка становить державну таємницю або службову таємницю, майном не є.

Підводячи підсумок сказаному, підкреслимо, що в рамках дослідження правових відносин в інформаційній сфері найважливіше значення має питання про її співвідношення з іншими об'єктами правовідносин і право-

вого захисту. Це зумовлено тим, що правові відносини з приводу об'єктів, які не наділені правовим режимом інформації, на наш погляд, не можуть вважатися правовідносинами в інформаційній сфері. Ряд об'єктів правовідносин за наявності інформаційного змісту (бездокументні цінні папери, об'єкти авторського права та ін.) наділений іншим правовим режимом. У зв'язку з чим вони не можуть вважатися інформацією в юридичному сенсі. Відповідно, правові відносини, що виникають з приводу таких об'єктів, не можуть бути визнані правовідносинами в інформаційній сфері.

Література

1. Агапов А.Б. Основы информационного права. - М.: Экономика, 1995. - 220 с.
2. Бачило И.Л. Информационное право. Роль и место

в системе права Российской Федерации // Государство и право. - 2001. - № 2. - С. 5-14.

3. Белкин А.Р. Теория доказывания: Научно-методическое пособие. - М.: Норма, 2000. - 429 с.
4. Дозорцев В.А. Информация как объект исключительного права // Дело и право. - 1996. - № 4. - С. 27-38.
5. Гвирицман М.В. Правовое регулирование банковской тайны // Деньги и кредит. - 1992. - № 6. - С. 56-59.
6. Закон України "Про державну таємницю" // Верховна Рада України; Закон від 21.01.1994 № 3855-XII.
7. Закон України "Цивільний кодекс України" // Верховна Рада України; Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV.
8. Закон України "Про інформацію" // Верховна Рада України; Закон від 02.10.1992 № 2657-XII.

Герасименко О.В.

УДК 347.83

ЩОДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ „ПРЕДМЕТ ДОГОВОРУ” В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

Даниленко С. К.

У науковій статті досліджуються проблеми визначення та застосування правового поняття „предмет договору” в юридичній літературі та вітчизняному законодавстві.

Для вирішення цієї проблеми проведено аналіз об'єктивного функціонування поняття у філософській та цивільно-правовій науці. Цей аналіз повинен допомогти визначити його зміст.

Ключові слова: договір, предмет договору, об'єкт договору, угода.

В научной статье исследуются проблемы определения и применения правового понятия “предмет договора” в юридической литературе и отечественном законодательстве.

Для решения этой проблемы проведен анализ объективного функционирования понятия в философской и гражданско-правовой науке. Этот анализ должен помочь определить его содержание.

Ключевые слова: договор, предмет договора, объект договора, соглашение.

Problems of determination and using of the legal definition “subject of a contract” in the legal literature and in the national law were researched by this scientific article.

Objective analysis of the functioning of the definition in the philosophy and civil-law science was made to solve this problem. This analysis should help to determine the content of this definition.

Keywords: contract, subject of a contract, agreement.

Коли науковці виділяють цивілістичну чи будь-яку іншу наукову категорію, то необхідно точно знати той спеціальний зміст, який характеризує її та виділяє серед суміжних категорій. Адже точність понять та їх одноманітне застосування завжди є актуальним питанням, необхідною умовою науковості знання. Мовна культура залишається важливою складовою фахової культури, проте в юриспруденції ця проблема набуває іншого значення - на перший план виходять точність, ясність, однозначність. Але з впевненістю можна сказати те, що термін повинен бути чітким і зрозумілим, не мати

двоєкого трактування. А від того, наскільки точно вживатиме терміни законодавець, залежатиме ефективність механізму реалізації цих прав.

Метою статті є аналіз і спроба вирішення проблеми визначення й застосування правового поняття „предмет договору”. Вивчення літератури з теорії цивільного права за цією тематикою, положень Цивільного кодексу України дає нам підстави стверджувати, що застосування цього поняття не є однозначним. Багато вітчизняних правників по-різному трактують це поняття, тому, щоб глибше розібратися в суті самого поняття „предмет договору”, необхідно розглянути думки провідних вчених. Варто дослідити проблему правильного вживання цього терміну в юридичній літературі та вітчизняному законодавстві.

У теорії цивільного права про предмет договору йдеться про договір як двосторонню угоду (юридичний факт). О. Красавчиков, розглядаючи договір саме в такій якості [1, 432-433], виділяє три основні складові елементи договору: суб'єктний склад; зміст; форму [1, 438].

Предмет договору є однією з умов договору, сукупність яких є змістом договору. Цим визначається місце предмета договору в теорії договору.

Цивільний кодекс (далі - ЦК) України відносить предмет договору до істотних його умов, без узгодження яких сторонами договір вважається не укладеним [2]. Слід зазначити, що в розділі II ЦК України договір розглядається як угода. Але визначення поняття предмета договору в Цивільному кодексі не існує, до речі, воно там і не потрібно. Поняття його, на думку законодавця, можна вивести самостійно зі змісту статей ЦК України.

Згідно з ч. 5 ст. 221, абзацом 2 ч. 3 ст. 222, абзацом 2 ч. 3 ст. 226, статтями 576-592 предметом угоди може бути майно або майнові права. На нашу думку, необхідно виділяти ще одну важливу складову договору як угоди - єдність волі й волевиявлення, бо невідповідність зазначеного елемента договору правовим вимогам до нього тягне за собою ті самі наслідки, що й невідповідність закону інших складових - нові права. Відповідно до ч. 3 ст. 424 ЦК предметом договору можуть бути майнові права інтелектуальної власності. Аналіз статей, присвячених окремим видам зобов'язань, також свідчить,